

Ege Üniversitesi Yayınları
Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayın No: 17

METİN EKİCİ ARMAĞANI

**Prof. Dr. Selami FEDAKAR
Doç. Dr. Muvaffak DURANLI**

İZMİR-2022

METİN EKİCİ ARMAĞANI

Prof. Dr. Selami FEDAKAR
Doç. Dr. Muvaffak DURANLI

E-ISBN: 978-605-338-383-3

Ege Üniversitesi Üst Yayın Komisyonu 07.11.2022 tarih ve 08/07sayılı kararı ile basılmıştır.
© Bu kitabın tüm yayın hakları Ege Üniversitesi'ne aittir. Kitabın tamamı ya da hiçbir bölümü yazarının önceden yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla kaydedilemez, basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak olarak gösterilebilir.
Eserin bilim, dil ve her türlü sorumluluğu yazarına/editörüne aittir.

Ege Üniversitesi Yayınları

Baskı

Ege Üniversitesi Basım ve Yayınevi
Bornova -İzmir
Tel: 0 232 342 12 52
E-posta: basimveyayinevisbm@mail.ege.edu.tr

Kitap Satış

Ege Üniversitesi Basım ve Yayınevi Şube Müdürlüğü
Merkez Kampüs Bornova-İzmir
Tel: 0 232 311 59 07
E-posta: egekitapsatis@mail.ege.edu.tr

Online Kitap Satış

<https://egeuniversitesiyayinlari.ege.edu.tr>

Yayın Tarihi: Aralık 2022

Editörler

Prof. Dr. Selami FEDAKAR - Doç. Dr. Muvaffak DURANLI

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Doç. Dr. Pınar FEDAKAR

Doç. Dr. Atıf AKGÜN

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan BAYSAL

Dr. Öğr. Gör. Fazıl ÖZDAMAR

Dr. Öğr. Gör. Seçkin SARPKAYA

Araş. Gör. Gökçe EMEÇ YÜCESOY

Araş. Gör. Arzu ACAR

İÇİNDEKİLER

Sunuş	XIII
“Türk Dünyası Benim Evim” Türk Dünyası’na ve Türk Halk Bilimine Adanmış Bir Ömür	1
<i>Pınar FEDAKÂR-Gökçe EMEÇ YÜCESOY</i>	
Prof. Dr. Metin Ekici’nin Bilimsel Çalışmaları.....	39
HATIRA YAZILARI VE MAKALELER	65
Prof. Dr. Metin Ekici’nin Lisans Tezi	
<i>Dilaver DÜZGÜN .....</i>	<i>67</i>
Dostum Prof. Dr. Metin Ekici	
<i>M. Öcal OĞUZ.....</i>	<i>71</i>
Saim Hocasına Mektuplarıyla Prof. Dr. Metin Ekici	
<i>Saim SAKAOĞLU.....</i>	<i>75</i>
Dede Korkut Hikâyelerinde Şahıs Tasvirlerinin ve Mekânın Yardımıyla Hikâye Sayısı Belirlenebilir mi?	
<i>Fikret TÜRKMEN.....</i>	<i>95</i>
Aybek, Reşideddin Fazlullah ve Türk Sözlü Tarih Anlatısı Üzerine Tespit ve Düşünceler	
<i>Dursun YILDIRIM .....</i>	<i>101</i>
MAKALELER	105
Harezmi Folkloru Çalışmalarının Öncüsü: Prof. Dr. Safarbay Rozimbayev	
<i>Arzu ACAR.....</i>	<i>107</i>
Halk Edebiyatı Türlerinden Yararlanan Bir Yazar: Talip Apaydın	
<i>Erdal ADAY .....</i>	<i>131</i>
Karaçay-Malkar Türklerinde Aşık Kemiği Oyunları	
<i>Adilhan ADİLOĞLU .....</i>	<i>145</i>
Vasily Vereşçagin’in Kafkas Ötesi Yolculuğuna ve Duhoborlar’a Dair...	
<i>Mertcan AKAN.....</i>	<i>171</i>
Çağdaş Balkan Türk Edebiyatlarında Sözlü Geleneğin Tesiri Üzerine Bir İnceleme	
<i>Atıf AKGÜN .....</i>	<i>191</i>
Yusuf Atılğan’ın “ <i>Ekmek Elden Süt Memeden</i> ” Adlı Eserinde Masal İzlekleri	
<i>Esra AKPINAR .....</i>	<i>221</i>

Karaman Yılcık Ocakları: İcra (Ocak), İcra (Sağaltım) ve Yapı <i>Hüseyin AKSOY-Meliha YEŞİLBAĞ</i>	233
Guslar Avdo Međedović: Boşnakların Ulu Ozanı yahut Balkanların Homer'i <i>Ömer AKSOY</i>	251
Hâkim ve Tâbi İlişkisi İçinde Hakas Destanlarında “Çon” (Halk) Kavramı <i>Erhan AKTAŞ</i>	261
Kötülükten ve Ötekiden Korunma İhtiyacına Karşı Köfür Gecesi Ritüeline Kültürel Bir Bakış <i>Yağmur ALKIR</i>	277
Günümüz Dünyasında Dil Haritalarının ve Dil Atlaslarının Önemi <i>Semra ALYILMAZ-Cengiz ALYILMAZ</i>	289
Türkmen Dilinde Ağ- Kelime Türetme Yuvası <i>Maral ANNAYEVNA TAGANOVA</i>	301
Âşık Feymanî'nin Alman Destanı'nın Tahlili <i>Bülent ARI</i>	309
Dünden Bugüne Türk Masal Araştırmaları Üzerine <i>Mustafa ARSLAN</i>	317
Vanlı Âşık Celâlî ve Azerbaycan Türklerine Dair Onun Şiirlerinde Tespit Edilen Bazı Unsurlar Üzerine Bir Deneme <i>Abdulselam ARVAS</i>	339
Resul Rıza'nın Şiirlerinde İnsan Sevgisi ve Hümanizm <i>Ayşe ATAY</i>	351
Çeviri Letâifnâmelerin Mizah Araştırmalarındaki Yeri ve Mehmed Tâhir'in “ <i>Mektebe Mûte'allik Letâif</i> ” İsimli Tercüme Eseri <i>Sağıp ATLI</i>	365
Kültürel Kimlik İnşasında Dijital Kodlar ve Türkçenin Göstergibilimsel İşlevi <i>Özgür Kasım AYDEMİR-Nermin ER AYDEMİR</i>	379
Mikhail Bakhtin'in Karnavaleks Kuramı Çerçevesinde Dijital Çağda Halk Bilimi'nin Geleceği <i>Handan AYDIN KASIMOĞLU-Sinem ARAT</i>	389
Altay Destanlarında Kadın Karakterlerin Hareket Tahlili ve Kadın Tipleri <i>Tuğba AYDOĞAN</i>	395
Yunus Emre'ye Adanmış Şiirlerde Toplumsal Eleştiri <i>Onur AYKAÇ</i>	411

Yüzyıl Arayla İki Türk Yazarın Londra İzlenimleri: Abdülhak Hamid'in ve Ali Teoman'ın Londra'sı <i>Yunus BALCI</i>	421
Kültürel Süreklilik Bağlamında Türk Âşıklık Geleneğinde Geçiş/Kırılma Dönemleri: Tespitler ve Öneriler <i>Uğur BAŞARAN</i>	433
Sovyet Dönemi Dil ve Kimlik Politikalarının 21. Yüzyılda Türkistan'a Yansımaları Üzerine Bir Deneme <i>Bülent BAYRAM</i>	447
Dünya Destan Geleneğinde Gılgamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı Kahramanları <i>Nagihan BAYSAL</i>	461
Anadolu'da Kitre Bebek Üretimi Yoluyla Yöresel Giyim Kuşam Aktarımcısı "Zekiye Erkiç" <i>H. Nurgül BEGİÇ</i>	475
Yunus Emre'nin "Risaletün-Nushiyye" Adlı Mesnevisinde Öfke Destanı <i>Mzisa BUSKİVADZE</i>	487
Kemeraltı Aktarları: Geleneksel Bir Mesleğin Dünden Bugüne Gelişim ve Dönüşüm Dinamikleri <i>Dicle CİCA</i>	493
Macaristan'da Çocuk Halk Oyunları <i>Eva CSAKI</i>	507
Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyda ve Satuk Buğra Han'da Ortak Bir Motif: "Kahramanın Düşmanını Uyurken Öldürmemesi" <i>Emine ÇAKIR</i>	515
Harezm Bölgesi Kadın Din Temsilcileri Kitabı Halfelerin Otoritesi, Gücü ve Karizması Üzerine Tespitler <i>Esra ÇAM</i>	531
Halk Kültürü ve Toplumsal Ekoloji Açısından Sabahattin Ali'nin "Hasanboğuldu" Hikâyesi <i>Songül ÇEK</i>	541
Tarih Yazıcılığı ve Folklor İzmir'in Destanı: Umur Gazi <i>Mehmet Surur ÇELEPİ</i>	555
Simgesel Sermaye ve Folklor: Dede Korkut Anlatılarında Toyların İtibar İnşasındaki İşlevi <i>Adil ÇELİK</i>	573
Kabak Kemane Eğitiminde Metotlaşma Süreci ve Pandemi Döneminde Çevrimiçi Eğitimi <i>Özgür ÇELİK</i>	591

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Dönemin Kültür Unsurları <i>İsmet ÇETİN</i>	607
Tahtacı İnanç ve Ritüellerinde Kadın <i>Nilgün ÇIBLAK COŞKUN</i>	619
Türk Tarihinin Önemli Bir Kaynağı Olan Khronographia'nın Müellifi Mikhail Psellos Hakkında Notlar <i>Recep Efe ÇOBAN</i>	635
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Turizmde Kullanımı Üzerine Gözlemler: Doğu Karadeniz Örneği <i>Nazım ÇOKIŞLER</i>	645
Karamanlıca Anatol Ahteri Dergisindeki Halk Bilimi Meteryali <i>Faruk ÇOLAK</i>	665
Kazak Destanlarında Adalet Kavramı <i>Sevgi DAL</i>	683
19. Yüzyıla Ait Bir Cönkte Taş Bebek Hikâyeli Türküsünün İzahlı Kaydı <i>Özkan DAŞDEMİR</i>	693
Meslek Folkloru Bağlamında Atasözleri <i>Nükte Sevim DERDİÇOK</i>	703
Kötünün Hikâyesi: Kurguya Kötü Karakterin Penceresinden Bakmak <i>Mustafa DUMAN</i>	723
Modern Çağın Sorunları Karşısında Bir Çözüm Önerisi Olarak Hacı Bektaş Veli Düşüncesi <i>Hamiye DURAN</i>	737
Saha Türk Halk Hekimliğinde Şifalı Bitkilerin Kullanımı <i>Muvaffak DURANLI</i>	749
Derviş Sanatı ve Âşık Sanatı İlişkileri Bağlamında Âşık Ruhsatî'nin Sıdkı Baba Üzerine Etkileri <i>Bayram DURBİLMEZ</i>	765
Türkmen Folklorunda Meslek Pirleri Algısı Üzerine <i>Ali DUYNAMAZ</i>	783
Tekirdağ Ninnilerinde Kültürel Bellek Unsurları <i>Fatih EGE</i>	795

Kutun Taşınabilir Formu: Teberrük	
<i>Didem Gülçin ERDEM KÜK</i>	807
Şaikâne Dil ve Üslubu ile Abdulla Şaik	
<i>Ali EROL</i>	815
Kuzey Makedonya Yörük Masallarında Formeller	
<i>Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN</i>	827
Günümüz Büyücülükte Şaman Ve Ozan'ın İzleri	
<i>Aynur GAZANFARKIZI</i>	841
Ninnilerde Mizah	
<i>Seda GEDİK</i>	853
Anlambilim Düzleminde Atasözlerine Bir Bakış	
<i>Cengiz GÖKŞEN-Taner TURAN</i>	871
Hikâye Anlatıcısı Mustafa Kaplan ve Köroğlu İcraları	
<i>Mustafa GÜLTEKİN</i>	887
The Meaning of Horse for Turks in The Context of Friendship (Dostluk Bağlamında Türkler İçin Atın Anlamı)	
<i>Hasan GÜNEŞ</i>	903
Orhan Pamuk'un Romanlarında Tarihi Efsanelerin Kullanımı: Tahkiyenin Gücü ve Kimlik	
<i>Funda GÜVEN</i>	909
Sürelî Yayın Olarak Piyasa Çıkan İlk Türk Çizgi Romanı Köroğlu	
<i>A. Özgür GÜVENÇ</i>	919
Folklorşünaslıqda Yeni Mərhələ	
<i>Ali Şamil HÜSEYİNOĞLU</i>	939
Âşık Tarzı Edebiyatın ve Kültürün Tarihi: Tarihyazımına Bir Derkenar	
<i>M. Emir İLHAN</i>	951
Yunus Emre Divanı'ndaki Eski İnanç Sistemlerine Ait Unsurlar Üzerine	
<i>Alimcan İNAYET</i>	963
Destan ve Roman	
<i>Cabbar İŞANKUL</i>	975
Türk Mitolojisinde Zaman	
<i>Turgay KABAK</i>	983

Halk Biliminin Millî Kimliğin Oluşmasındaki Stratejik Boyutu	
<i>Yaşar KALAFAT</i>	991
Bir Edebî İklim Olarak Hasan Mercan'ın Körağa Sokağı Üzerine	
<i>Ertuğrul KARAKUŞ</i>	995
Köroğlu'nun Keleşleri	
<i>Doğan KAYA</i>	1007
Döğerli/Düğerli Halk Oyunlarının Performans Teori Açısından İncelenmesi	
<i>Ömer KIRMIZI</i>	1027
Selçuk Bey Oğlunun Yumruğunda Laçın Çırpınır: Dede Korkut Kitabı'nda Soküm	
Doğancılık Geleneği	
<i>Nedim Mutlu KIZILBUGA</i>	1039
"Batıl İnanç" Kavramı Üzerine Eleştiri	
<i>Serkan KÖSE</i>	1055
Anadolu ve Türkmenistan Sahalarından Hareketle "Muhammet Hanefî Destanı"	
Üzerine Bir Değerlendirme	
<i>Satı KUMARTAŞLIOĞLU</i>	1067
Dilin Gelişimi ve Değişimi Bağlamında Türkçenin Sorunsuzluğu Üzerine	
<i>Levent KURGUN</i>	1085
Asya'dan Anadolu'ya Türkmenlerde "Dolu" Geleneği	
<i>Necdet KURT</i>	1095
Kültürel Mirasın Turizmle İmtihanı: Manisa Mesir Macunu Festivali Örneği	
<i>Sinan KURT</i>	1121
Başkurt Masallarında Mitolojik Bir Varlık: Ejderha	
<i>Gonca KUZAY DEMİR</i>	1139
Karikatürlerde Geçiş Ritüellerinin İzini Sürmek	
<i>Ezgi METİN BASAT</i>	1151
Metinlerarasılık Bağlamında Radyo Tiyatrosu: Deli Dumrul-Ölüm ve Aşk	
<i>Kübra MORKOÇ</i>	1173
Bağ Börek ve Dengi Boz Masalına Metinlerarası Yaklaşım	
<i>Atiye NAZLI</i>	1187
Hint ve Anadolu Türk Masallarında Peri Kızı Tipi	
<i>Eren ODAMAN-Zekeriya KARADAVUT</i>	1201

İnsan ve Çevre İlişkisi Bağlamında Türk Şamanizmi <i>Nükhet OKUTAN DAVLETOV-Timur B. DAVLETOV</i>	1219
Kapadokya'dan Yunanistan'a Sözlü Kültür Köprüsü: Türküler ve Halk Dansları <i>Âdem ÖGER</i>	1231
Demokratik Yönetişim Kavramı ve Kavramın Temel İlkeleri Üzerine <i>Seçil ÖRAZ BEŞİKÇİ</i>	1249
Üç Mezar Bir Korkut: Dedem Korkut'un Mezarlarına Dair Kaynaklar <i>Mustafa ÖZBAŞ</i>	1261
Koroğlu'nun İran Türkleri Anlatmalarında Kırat'ın Yolculuğu <i>Fazıl ÖZDAMAR</i>	1283
Dede Korkut Kitabı ve Kültürel Patronajlık <i>Nebi ÖZDEMİR</i>	1303
Dijital Gösteri Çağında Geleneksellik: Bilgi Deryası ve Gölge Oyunu <i>Gülseren ÖZDEMİR RİGANELİS</i>	1325
Gerenli Şakaları Bağlamında Şakanın Yapısı <i>İbrahim ÖZKAN</i>	1345
Azerbaycan'ın Modernleşme Dönemine Ait Roman ve Hikâyelerinde Eğitim Meselesi <i>Meliha ÖZTURHAN</i>	1365
Masallarda İktidar Söylemi -Karga, Leylek ve Tilki Masalı Örneği- <i>Gürol PEHLİVAN</i>	1381
Professor Mətin Ekicinin Koroğlusünaşlıq Görüşləri <i>Seyfəddin RZASOY</i>	1393
Bağımsızlık Devri Türkmen Çocuk Edebiyatında Şiir Türü Üzerine Bir İnceleme <i>Soner SAĞLAM</i>	1399
Türk Dünyası Masallarında Aşık Oyununun Yapısal ve Sosyokültürel İşlevleri <i>Seçkin SARP KAYA</i>	1427
Âşık Veysel'in Şiirlerinde Geleneğin ve Bireyselliğin Temsili Üzerine <i>Halil İbrahim ŞAHİN</i>	1449
Ustalarının Dilinden Elazığ'ın Sembolü Sekiz Köşe Kasket/Şapka <i>Ebru ŞENOCAK</i>	1465
Türk Masallarından Hareketle "İdeal/Tercih Edilen Kadın Tipi"nde Aranılan Özellikler <i>Esmâ ŞİMŞEK</i>	1485

Bursa'da Geleneksel Giyim-Kuşam	
<i>Hülya TAŞ</i>	1501
Bağımsızlığın Otuzuncu Yılında Türk Dünyasında Bilgi Üretim Zihniyetinin Değişimi	
<i>Abdullah TEMİZKAN</i>	1517
Polonya Litvanya ve Belarus Tatarlarında Kurban Geleneği	
<i>Emilia TEMİZKAN</i>	1539
Bir Halk Şerhi Örneği Olarak Denizlili Kemal Bilgin'in Fâtiha Şerhi	
<i>Mehmet TEMİZKAN</i>	1553
Vatana ve Eğitime Adanmış Bir Ömür: Ali Vehbi (Aykota) Bey	
<i>Turgut TOK</i>	1563
Bir Performans Olarak 'Cik Ciki Yağlıklı Kız Masalı' (Nazmiye Aygün Anlatması)	
<i>Emrah TUNÇ</i>	1577
Ege Üniversitesi'nde Türk Halk Bilimi Alanında Gerçekleştirilen Müzik Odaklı Lisansüstü Çalışmalar	
<i>Sıtkı Bahadır TUTU-Hande DEVRİM KÜÇÜKCEBE</i>	1597
Deve Güreşlerinde Ritüelistik Bir Uygulama: Nazar	
<i>Hatice Kübra UYGUR</i>	1617
Masallarda Kullanılan Mektupların İşlevleri: Melike Aytilla ile Şehzade Reveydullah Örneği	
<i>Fatoş YALÇINKAYA</i>	1633
Türk Kültüründe Koç-Koyun ve Dağ Keçisi Ritüeli	
<i>Mehmet YARDIMCI</i>	1647
Soküm Sözleşmesi'nin 20. Yılında Türk Dünyası Somut Olmayan Kültürel Miras Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme	
<i>Tuna YILDIZ-Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL</i>	1659
Türkiye'de Ağaca Bez Bağlama Geleneği	
<i>Nathan YOUNG</i>	1671
Savaşın Tanıklığında Dilin Delili: Bayburtlu Zihni	
<i>Ayşe YÜCEL ÇETİN</i>	1683

DİLİN GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ BAĞLAMINDA TÜRKÇENİN SORUNSUZLUĞU ÜZERİNE

Levent KURGUN*

1. GİRİŞ

Güncel Türkçe Sözlük'te dil için şöyle yazmaktadır: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (GTS). İster dilimize ait olsun ister başka dillere dair olsun, ilgili kitaplarda yukarıdakine benzer tanımlar görülmektedir. Zeynep Korkmaz, dille ilgili olarak şunları söyler:

Dil, en basit tanımı ile bir bildirim aracıdır... Niteliği ve özellikleri itibariyle her dil, kendi kuralları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlıktır... Dil, kalıplaşmış, değişmez durgun bir yapıya sahip değildir. Aksine, kendi yapı ve işleyişinin gerekli kıldığı özelliklere, tarihî, sosyal ve kültürel şekillenmelere bağlı olarak, zaman içinde az çok değişip gelişerek yol alan sürekli bir akış halindedir...

Ayrıca Humboldt'tan naklen, dilin bir eser değil, bir faaliyet olduğunu belirterek, *eğer dil, bir eser olsaydı, bir kere oluştuktan sonra bir daha hiç değişmemesi, olduğu gibi kalması gerekirdi. Hâlbuki dil, bir değişme ve gelişme gücüne sahiptir* hükmünü verir (Korkmaz vd., 2001:1). Bir başka kaynakta da dilin varlığını sürekli geliştirerek devam ettirdiği, tarihî akış içerisinde değişik devrelere ayrıldığı, bu devrelerin oluşmasında belirleyici ölçü olarak görülen çeşitli ses, şekil ve kelime farklılıklarının ortaya çıkmasının, dildeki bu canlılığın göstergesi olduğu vurgulanır (Güneş, 1996:8). Buna göre, dil ile ilgili tanımlamalarda dilin canlı, toplumsal ve varlığını geliştirerek devam ettirdiği ifade edilir. Dolayısıyla bir dilin, ilk ortaya çıktığı dönemdeki haliyle, varlığını sürdürüyorsa, bugünkü halinin aynı olmaması gerekir.

Bilinen en eski metinlerinden günümüze kadar gelen zaman içinde Türkçenin ifade biçiminin iç ve dış etkiler sonucunda ses, biçim ve yapı bakımından çeşitli değişikliklere uğradığı malumdur. Bu değişikliklerin bir dilin almış olduğu yolun uzunluğuna göre bazı durumlarda dili bugün kullananların

---

* Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, medele@gmail.com. Yazı, Aralık 2012 tarihinde yapılan V. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulan bildirinin güncellenmiş ve düzenlenmiş halidir.

önemli bir bölümünün anlayamayacağı düzeyde olduğunu söylemek zor değildir:

...yongşurtukın üçün Türk budun illedük ilin ıçgınu ıdmış kaganladuk kağanın itürü ıdmış / ...karşılıklı çekiştirttiği için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkartmış, kağan yaptığı kağanı kaybedivermiş (Ergin, 2000:34).

...tiriglig tilese özüng ölmegü / kılınçing sözüng edgü tut ay begü / ...kendin ölümsüz bir hayat dilersen, ey hakim, işin ve sözün iyi olsun (Arat, 1991:35; Arat, 1994:24).

...uvup sözle sözni ivip sözleme / ...sözünü düşünerek söyle, acele etme (Arat, 1992: 69, 95).

...bolsungıl tep tediler. Anung angagusu uşbu turur / ...olsun dediler, onun resmi budur (Ergin, 1988:13,29).

...siz varasız dümügesiz oyına / korkaram ki yûsufuma kurt yöne (Gülsevin, Boz, 2004:109).

...ve bu ülü dahı aslı üçden böle (Gülsevin, Boz, 2004:111).

...Tava'if-i mütemeddine, kendi lisanlarının kava'idini cem' ile bir fenn-i mahsus olarak tedvin edegelmışlerdir (Karabey, Atalay, 2000:1).

Değişim, haliyle, yalnızca Türkçe için değil, diğer diller için de geçerlidir. Tersine bir cümle kurulacak olursa, *değişimin* yaşanmadığı bir dile rastlamak mümkün değildir. Buna göre, seste, biçimde ve yapıda değişikliklerin meydana gelmesi doğaldır, olmalıdır. Bu yüzden, Türkçe, dilin genel tabiatına uygun olarak sürekli bir gelişim ve değişim içindedir.

2. DOĞRU TÜRKÇE

Sürekli bir gelişim ve değişim içinde olan Türkçe, nasıl sorunlu bir hale gelmiştir? Bahsedilen sorunlar nelerdir? Bu bahisleri açmadan önce aslında "Türkçe"nin nerede konuşulan Türkçe olduğunu, "güncel"nin ise hangi dönemi kastettiğini belirtmek gerekir.

2.1. Türkçenin bugün konuşulduğu yerlerin burada tekrar edilmesine gerek yoktur. Ancak yaklaşık olarak 12 milyon kilometre karelik bir alanda, birçok topluluğun ve yedi bağımsız ülkenin dilinin "Türkçe" olduğunu belirtmekte yarar vardır. Buna göre "Türkçe", yalnızca Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde değil, çok daha geniş bir alanda konuşulmaktadır.

Bugün sorunlarından bahsedilen Türkçe ise, Azerbaycan'da, Kazakistan'da, Türkmenistan'da Kırgızistan'da, Özbekistan'da ve diğer yerlerde konuşulan Türkçe değil, Muharrem Ergin'in de belirttiği gibi, Batı Türkçesinin üçüncü safhasını meydana getiren ve 1908 meşrutiyetinden sonra başlayan "Türkiye Türkçesi" olmalıdır (Ergin, 1993:22). Yoksa aynı devir içinde Kerkük'te, Almatı'da, Bişkek'te, Kâşgar'da, Kızıl'da, Taşkent'te ve Türkistan'ın diğer yerlerinde konuşulan dil de -her ne kadar başka adlandırmalar yapılsa da- "Türkçe"dir.

Ergin'in, 1958'de yılında ilk baskısı yapılan Türk Dil Bilgisi adlı eserinde "henüz yarım asırlık bir geçmişi olduğunu söylediği Türkiye Türkçesi, bugün bu hesaba göre bir asrı yeni devirmiştir. Bir asırlık Türkiye Türkçesinde sözlü ve yazılı dil için, daha önceki devirlerde olduğu gibi, İstanbul Ağzı'nın esas alındığı malumdur. Ancak bu ağız, geçen sürede hep aynı mı kalmıştır? Hiç değişmemiş midir?

1928 yılından hemen sonra yazılan birkaç eserden alınan şu cümleler İstanbul Türkçesiyle yazılmıştır¹²²:

...Yeni harflerimizle yazılmış olan bu kelimelerin 'İmlâ Lûgati'ndeki şekliyle beraber musahhah şekli gösterilmektense, ancak eski harflerle yazılan mukabillerinin karşısına mevzuubahs musahhah şeklinin dizilmesi, daha muvafık addedilmiştir (İL, 1928: XVII)...

...Lisanda birbirine yakın fikirleri ifade eden kelimelerin kıymeti müteakabil bir tahdit ile taayyün eder (Ahmet Cevat, 1931: 19)...

...Muahhar Avrupa âlimlerinin Rum, Gürcü Çerkez, Rus vesaire ihtilatı hakkındaki iddialarıyla tenakuz teşkil eden bu eski İran nazariyesine göre, Türk tipinin Âriliği bilakis Acem ihtilatından mütevellittir (Danışmend, 1935: 7)...

...Kulağa ses şeklinde in'ikâs eden aynı ihtizazlar, derece ve sürat farkıyla, göze de zıya şeklinde in'ikâs eder (Dilmen, 1936: 9)...

Yazıyı örneklerle doldurmamak için, daha sonraki yıllarda yazılan eserlerden alıntı yapılmayacaktır. Ancak bu yazının hazırlandığı günlere

---

¹²² Örneklerin yazımlarına müdahale edilmemiştir.

gelinceye kadar İstanbul Türkçesinin yazım ve ifade bakımından bazı değişikliklere uğradığını söylemek zor değildir.

Buna göre, Türkiye Türkçesi –İstanbul Türkçesi-, bir asırlık dönem içinde bazı değişikliklere uğramıştır. Bu bakımdan dilin genel tanımına da uygundur.

2.2. “Doğru ve güzel Türkçe” ifadesi sürekli olarak ve çoğunlukça kullanılır. Gerçekten de kimliğimiz hükmünde olan Türkçeyi, gereklerini yerine getirerek kullanmak ve kullandırtmak alanla ilgili ihtisas yapmış olanların temel görevi olsa gerektir. Fakat şimdi şu soru sorulmalıdır: Doğru ve güzel kullanılması gereken güncel/çağdaş Türkçe hangi zamanın Türkçesidir? 1920’lerin mi, 1940’ların mı, 1980’lerin mi, 2012’nin mi?..

Dilin sahibi olan toplumun doğru ve güzel olarak belirlediği Türkçe hangi yılın Türkçesidir? Dili doğru ve güzel kullanmanın gerekleri hangi zamanın Türkçesi esas alınarak ortaya çıkarılmıştır?

Eğer dil geliyorsa, belirtildiği gibi, bir eser değil de bir faaliyetse, dilin doğru ve güzel kullanımı için ortaya konan hususların da sürekli değiştirilmesi/geliştirilmesi gerekir. Dolayısıyla, meselâ, yazı dili için, 2011 yılında kılavuzda belirtilen hususların dışındaki tarzlar, Türkçenin doğru ve güzel kullanılmaması demektir. Buna dayanarak, bir dille ilgili yapılan “doğru” ve “güzel” tanımlamalarının ne derecede doğru olduğu da tartışılmalıdır. Değişim/gelişim bir dil için kabul edilen olgularsa, “doğru” ve “güzel” sıfatları, o dilin belli bir zamandaki biçimini kastetmemelidir. “İletişimin sağlanması” esas alınırsa, iletişim sağlandığı müddetçe o dil “doğru” ve “güzel”dir.

Bu açıdan bakıldığında, konuşulan ve yazılan dilin “doğru ve güzel” olduğu bir zamandan veya devirden bahsedilmelidir ki, böyle bir anın dışında konuşulan ve yazılan dil, buna göre değerlendirilebilir. Örneğin, “doğru ve güzel Türkçe”, 2022 yılında konuşulan Türkçe ise, yazılı dil de en son yazım kılavuzunun belirttiklerini esas alıyorsa, 1920’li yıllarda İstanbul Türkçesi ile yazanlar, Türkçeyi doğru ve güzel kullanmamış mı oluyorlar? Sekizinci yüzyıldaki Bilge Kağan’ın, Tonyukuk’un dili, doğru ve güzel değil midir? Yusuf Has Hacib, dilimizi özensiz kullanan biri miydi?

Belirtmeye çalıştığımızı toparlayacak olursak, bir dille ilgili olarak yapılan “doğru ve güzel” nitelendirmeleri ile dilin değişim/gelişim içinde olması, bir faaliyet olması nitelikleri birbirleriyle çakışmaktadır. İletişimin gerçekleşip gerçekleşmediği esas alınıyorsa, Bilge Kağan ve Tonyukuk da, Yusuf Has Hacib de bunu gayet güzel başarmışlardır, bu açıdan dili doğru ve güzel kullanmışlardır.

2.3. Gramer kitaplarımızda bulunan ses ve biçimle ilgili bölümler, doğrudan değişim/gelişim temellidir. Örneğin, Gramer kitaplarımızda, “ses düşmeleri” gittikçe derinleşen bilgilerle birlikte ayrıntılı olarak ele alınır. Ses düşmeleri ile ilgili olarak, genellikle ilk hal temel alındıktan sonra, gelişmeler/değişmeler değerlendirilir, bunlarla ilgili örnekler verilir. Ancak bunlar, dilin doğru ve güzel kullanımı bağlamında değil, dilin gelişimi/değişimi esasında incelemeye tabi tutulur. Buna göre, *-yorır*’dan *-yor*’a geçiş dildeki bir ses olayı ile açıklanmaktadır. *-yor* şimdiki zaman ekinin *-yo* biçiminde kullanılması, zaten zayıf bir ses olan /r/nin düşmesi olarak değerlendirilir. İki ünsüz arasında kalan ünlülerin düşmesine dair Türkçenin hemen her devresinden örnekler bulmak mümkündür. En eski zamanlardaki biçimlerinden günümüzdeki biçimlerine ulaşıncaya kadar geçen zaman içinde eklerin durumları devir devir ele alınır. Bu bilgiler ve bulgular da dilin gelişimi/değişimi esasında değerlendirilir.

Söylemek gerekir ki, hiçbir gramer kitabımız, binlerce yıllık bu süreç içindeki değişimleri ve gelişmeleri dilin bir “sorun”u olarak görmemektedir.

3. GÜNCEL SORUNLAR(!)

Günümüzde, “Türkiye Türkçesi”nin sorunların olduğu çeşitli yayınlarda çeşitli biçimlerde ifade edilir. Özellikle iletişim araçlarının değişmesinden/gelişmesinden sonra sorunların daha da arttığı sıkça dile getirilir olmuştur. “Dilin elden gittiği”, adetâ bir slogan haline gelmiş, doksanlı yılların başlarından itibaren iletişimde yaşanan hızlı değişme ve gelişmelerin, dilimize birçok yabancı unsur soktuğu, bunların da dilimizi “yok etme” düzeyine getirdiği söylenmiştir. Yabancı dillerin etkilerinin Türkçe söyleyişi de etkilediği, bundan dolayı “dilin bozulduğu”, bunun sonucu olarak, “anlatım bozukluğu”nun arttığı, iletişim araçlarının değişimi ve gelişiminin paralelinde dilimizi anlaşılabilir bir hale soktuğu da sıkça duyulmakta ve okunmaktadır.

3.1. Öncelikle bir dile başka bir dilden/dillerden giren kelimelerin dile zarar verip vermediğini gözlemlemek lazımdır. Gerçekten, dilimize son devirlerde giren kelimeler, dilimizi “yok etmekte” midir? Bir dilin başka bir dilden/dillerden aldığı kelimeler, o dili ortadan kaldırır mı? Buna verilebilecek cevaplardan biri Muharrem Ergin’e aittir: *...Bir dil, yabancı bir dilin tesirinde kalabilir. Bu tesir, lügat hazinesinde, yani kelime sahasında kaldığı müddetçe ne kadar aşırı olursa olsun dil için bir tehlike teşkil etmez* (Ergin, 2000: 23)...

Kavram karşılığı bulunmuyorsa, bir dile başka bir dilden/dillerden kelimelerin girmesi kaçınılmazdır, doğaldır. Bunun bir bozulma olarak düşünülmemesi gerektiğine dair bir açıklamayı, örneğin Nihat Sami Banarlı’nın “İmparatorluk Dilleri” adlı yazısında görmek mümkündür (Banarlı, 2007: 20-36).

Dilimize girdiği düşünölen kelimelerle ilgili olarak yapılan eleştirilerin büyük bir çoğunluğunun başta iş yeri adları olmak üzere, özel adlandırmalarda kullanılanlar çerçevesinde olduğunu gözlemlemekteyiz. İşyeri vb. adlandırmalarında kullanılan yabancı kelimelerin farklı bir alanda değerlendirilmesi gerektiğini, “marka” ile “dilde işletilen kelime”nin birbirinden farklı “şeyler” olduğunu düşünöyoruz. Ayrıca, işyeri adlandırmalarında kullanılan yabancı kelimelerin dili bozduğu ifade ediliyorsa, bin yıldır kişi adlandırmalarında kullandığımız bilhassa, Arapça ve Farsça unsurları da gözden kaçırmamak gerekir.

Dolayısıyla, kelime alışverişinin bütün diller için geçerli ve normal olduğu fikrini taşıyoruz. Bu bakımdan, bir dile başka dilden/dillerden kelime girmesi, Türkçe için bir sorun teşkil etmemektedir.

3.2. Sorun olduğu düşünölen hususlardan biri de yabancı dilin/dillerin etkisiyle gerçekleştiği düşünölen söyleyiş değişiklikleridir. “Kendine iyi bak!” örneği genellikle bunun için verilir. İngilizce “take care of you” ifadesinin tercümesi sonunda kullanılır olduğu söylenen “kendine iyi bak”ın, bir “dilek”, bir “iyi niyet göstergesi” olduğunu düşünöyoruz. Bu sebeple bütün kelimeleri Türkçe olan bu ifadenin Türkçeye neden ve nasıl zarar verdiği tarafımızca anlaşılabilmiş değildir.

Benzer bir örneği de karşılaşma sözleri için verebiliriz. *Selam, selamün aleyküm, aleyküm selam, merhaba*, kelimeleri yabancı kökenli olduğu halde kullanılmasında bir sakınca görülmezken, bay bay (bye bye) demenin dili bozduğu söylenir. Bu kalıp ifadelerin Türkçeye herhangi bir zararının olduğunu düşünmüyoruz.

3.3. Aslında dilin değişimi/gelişimi sürecinde değerlendirilmesi gerektiği halde, günümüzde bazı kelime ve eklerde meydana gelen ses düşmelerinin bir “sorun, anlatım bozukluğu, olduğu” değerlendirilir: Bir dakika”nın “bi dakika” biçimine girmesi gibi. Terim kullanmadan söylenecek olursa, zaten zayıf bir ses olan /r/nin sonda olduğunda düşmesi ve iki ünsüz arasında kalan dar ünlünün düşmesi ile dile getirilebilecek olan “bir dakika” > “bi dakika” değişimi, bundan dört yüz yıl önce gerçekleşmiş olsaydı, günümüz gramer kitaplarında “ses olayları” bahsinde ele alınacaktı. Ancak günümüzde göröldüğü için bir “bozulma, anlatım bozukluğu” olarak değerlendirilmektedir.

Aynı biçimde, “-acak, -ecek” ekinin “-ıcağ, -iceğ, -ucağ, -üceğ, -cağ, -ceğ, -çağ, -çek” biçimlerine gelişmesi de eski zamanlarda olsaydı, kitapların biçim bilgisi bölümleri için bir malzeme idi, bugün için ise, “Türkçeyi doğru ve güzel

kullanmamak”tır, “anlatım bozukluğu”dur. Hatta yine “kalacağım” yerine “kalıcaam”; “ne yapacağız” yerine “nâpçaz” demek/yazmak da Türkçeyi doğru ve güzel kullanmamaktır. Bunlar, her ne kadar “İstanbul Türkçesi”nde gerçekleşmiş olsa da “anlatım bozukluğu”dur.

Dilde tasarruf prensibi ya da az çaba kanunu ile sözlü ve yazılı dilde çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin belirlenmiş kurallara göre değil, toplumun istediği tarzda gerçekleştiğini söylemek gerekir. Meselâ, “stadyuma geldim” yerine “stada geldim”, “haydi kahvehaneye gidelim” yerine “hadi kahveye (kâveye) gidelim” cümlelerinde meydana gelen değişiklikler, herhangi bir dil kitabının belirttiği kurallar çerçevesinde gerçekleşmemiştir. Bunların yazı dilinde kullanılması da kimseyi rahatsız eder görünmemektedir. İletişim de gerçekleştiğine, anlaşılabilirlik sağlandığına göre, dili yanlış ve çirkin kullanma söz konusu değildir.

“Pekiyi” kelimesini “peki” biçimiyle kullanmak bu doğrultuda değerlendirilebilir.

Sanırım, “vesaire”yi karşılayan vs. kısaltması “ve benzeri/benzerleri” karşılayan vb. kısaltması da bu mantık doğrultusunda yapılmıştır. Bu tür kısaltmalar herhangi bir “anlatım bozukluğu” taşımadığı için olsa gerek, yazım kılavuzumuzda kendilerine yer bulmuştur. Buna karşılık, aynı mantık doğrultusunda ortaya çıkan “mrb”, “slm”, “nslsn” vb. gibi kısaltmalar, Türkçeyi kötü kullanma, doğru kullanmama ile suçlanır. İkinciler, birincilerin yapıma mantığı ile yapıldığı halde neden bir “sorun” olarak görülmektedir? Uzun zamandır yaptığımız gözlemlere ve bu konuda yaptırdığımız bitirme tezlerinden elde ettiğimiz verilere göre, yeni iletişim araçlarını kullananların arasında, ikincilere benzer kısaltmaların, iletişimde bir sıkıntı yaratmadığını söyleyebiliriz. Denebilir ki, bu biçimler, anlam kaybı olmaksızın (Gemalmaz, 1979) daha az çaba ile anlaşılabilirliği sağlıyorlar, iletişim gerçekleşiyor.

Ayrıca şunu da eklemek gerekir ki, mrb, nbr, slm kısaltmalarının 100 yıl sonra yazım kılavuzunda yer almayacağını kim söyleyebilir?

3.4. Türkçe için güncel sorun olarak görülen hususların arasında alfabemizde olmayan harflerin kullanılması da sayılmaktadır. Ancak bundan otuz bir yıl önce, ortak Türk alfabesi ile ilgili bilimsel düşünceler, bugün alfabemizde olmayan harflerin bir birlik oluşturması amacıyla kullanılmasına yönelikti: 18-20 Kasım 1991 tarihinde İstanbul’da Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde toplanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve

Türkmenistan gibi ülkelerden katılan 28 dil bilimcisi tarafından Türk Dünyası için geçerli 34 harfli bir latin alfabesi belirlendi.

Bu alfabede 29 harfli Türkiye alfabesine ilave olarak Türk lehçelerinde mevcut sesleri karşılamak için "Ă ä, X x, Q q, Ñ ñ, W w" harfleri bulunmaktaydı.

Mart 1993 tarihinde yapılan toplantılarda da 34 harfli "ortak Türk alfabesi"ne geçişin uygun olduğu yönünde kararlar çıktı (Kara, 2022).

Ancak bu kararlar, aradan geçen yıllara rağmen henüz uygulan(a)madı.

Buna karşılık günümüzde birçok kişi, internette, cep telefonlarında ve benzeri iletişim araçlarında "evet" yerine ewet; sevdim yerine sewdim; yok yerine yoq, akşam yerine aqşam yazdıkları ve anlaşabildikleri için, Türkçeyi bozmakla suçlanır oldular. 1991 yılında ortaklaşa alınan kararı sessizce yürürlüğe koymuş olmalarına rağmen...

4. SONUÇ

Yukarıda genel hatlarıyla belirtilmeye çalışılan hususlar doğrultusunda şunu söyleyebiliriz ki, "araç"lar "amacın" yerine geçmiş görünüyor. Bu yüzden Türkçenin büyük sorunlarla karşı karşıya olduğu, Türkçenin elden gideceği ifade ediliyor. Dil, iletişim görevi için var ise, Türkçe bunu her devirde olduğu gibi, bugün de yerine getiriyor.

Dilimizin hangi devrin ve bölgenin esas alındığını tespit edemediğimiz bir biçimini "doğru ve güzel" olarak işaretleyip öylece bırakmanın daha uygun olduğu hesap edilerek dilimizin geleceğe aktarılabilmesi düşünülüyor. O biçimin dışına çıkan her durum, Türkçeyi "doğru ve güzel" kullanmamak anlamına geliyor. Ancak bütün bunlar Türkçenin değişimi/gelişimi doğrultusunda bir aşama olarak görülemez mi? Ve gelişme/değişme illâ ki kötü bir şey midir?

Bundan 100 yıl sonra Türkçeyi konuşanlar için doğru ve güzel Türkçe nasıl olacak? Bugünkü edatlar 100 yıl sonra ek haline gelirse Türkçe yozlaşmış mı olacak? 100 yıl sonra *-yor* ekinin yerini *-yo* alırsa doğru ve güzel Türkçe elden gidecek mi?

Ayrıca belirtilen hususların hiçbiri, Türkçenin cümle yapısını tehdit etmemektedir (Ergin, 2000:23). Binlerce yıldır cümle yapısının sağlamlığı ile dikkat çeken bir dilde, bundan sonraki devirlerde de bu bağlamda bir bozulma görülmesi fikrimizce mümkün değildir.

Bu yüzden bizce, Türkçenin bugün herhangi bir sorunu yoktur.

Çünkü, Türkçe, bugün 250 milyon kişi tarafından milyonlarca kilometrekarede konuşuluyor. Türkçe bugün iletişim dili, ticaret dili, internet

dilidir. Tarihinin en geniş yüzölçümüne ve kullanıcı sayısına sahiptir. Genişlemeye de devam etmektedir.

En kuvvetli halini yaşadığını düşündüğümüz Türkçe, bugün, bir “dil” olmanın gereklerini yerine getiriyor. Gelişiyor, değişiyor. Çağın istediği biçimi alıyor.

Dil, toplumun malı ise, toplumun istediği değişiklikleri göz ardı etmemek gerekir. Ahmet Cevat’ın ifadesiyle toplumun dilden istediği tek şey “anlaşılma” (Ahmet Cevat, 1931: 17) ise, onun kullandığı biçimleri dikkate almak lazımdır.

Dil, eser değil de bir faaliyetse; durgun değil de bir akış halindeyse, önüne set çekmenin dile yarardan çok zarar vereceğini düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- Ahmet Cevat (1931). *Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha-I*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Arat, R. R. (1991). *Kutadgu Bilig-I Metin*, Ankara: TDK Yay.
- Arat, R. R. (1992). *Atebetü'l Hakayık*, Ankara: TDK Yay.
- Arat, R. R. (1994). *Kutadgu Bilig-II Çeviri*, Ankara: TTK Yay.
- Banarlı, N. S. (2007). *Türkçenin Sırları*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Danışmend, İ. H. (1935). *Türklerle Hind-Avrupalıların Menşe Birliği-I*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Dilmen, İ. N. (1936). *Türk Dil Bilgisi Dersleri-II*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Ergin, M. (1988). *Oğuz Kağan Destanı Tercüme Metin Sözlük*, Ankara: Hülbe Basım Yayın.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım.
- Ergin, M. (2000). *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gemalmaz, E. (1979). "Türkçe'nin Umumi Yazı ve İmla Meseleleri Hakkında", *III. Milletler Arası Türkoloji Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri*, İstanbul.
- Gülsevin, G., Boz, E. (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güneş, S. (1996). *Türk Dil Bilgisi*, İzmir: DEÜ Matbaası.
- Korkmaz, Z. vd. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Belagat-i Osmaniyye* (2000). (Haz. Turgut Karabey, Mehmet Atalay), Ankara: Akçağ Yayınları.
- İmlâ Lûgati* (İL) (1928-1929). İstanbul: Devlet Matbaası.
- Güncel Türkçe Sözlük* (GTS); <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 28.05.2022)
- Kara, A. (2022). "Türk Keneşi (Konseyi) ve Türk Dünyasının 34 Harfli Ortak Alfabe Sistemi", <https://www.abdulvahap-kara.com/turk-kenesi-ve-alfabe/> (29.05.2022).